

»Mhm!« sem pritrdil. V resnici pa sem bil, truden od njegovega pripovedovanja, bolj zatopljen v svoje misli, gledajoč ljudi, ki so naju srečevali in prehiteli.

»Žena je doma bolna, ali, recimo, otrok in čaka zdravil, ta njemu tako ljuba oseba, a on je sredi mesta, sit sicer, a manjka mu štirih, no, rekel sem: desetih vinarjev. Smešno, kaj ne? Ali ne bi stopil do bližnjega človeka in mu dejal s poklonom: »Prosim, podarite mi deset vinarjev, tako in tako...« Ozmerjal bi ga, češ da se ni treba norčevati, ali pa bi mu rekel, da na tako prefrigan način ni treba beračiti. Nazadnje bi prišel redar in vprašal »gosposkega berača« za ime, za stanovanje, bivališče, opravilo in bi vse po vesti popisal. Smešno, ne? ... Stopil bi morda k družbi ljudi in jim popisal vse po vrsti in jim obrazložil po pravici. Poslušali bi ga molče in gledali, kako bi on rdel. Nazadnje bi ga vprašali to in ono, po letini, po vsem vragu. Slednjic bi morda segel kdo v žep in mu dal dva vinarja: »Drugo boste pa drugje dobili.« In zopet bi šel isto pot ... Ali ste se vživeli v situacijo, gospod? ...«

»Dà, dà!« Zdel se mi je nadležen. Čemu mi to tako vsiljivo opisuje?

»Vidite, in on gre dalje. Misli: ko bi naletel na kakega znanca? Pa, a ti ima sploh znancev v tem mestu? In mesto je veliko: kje je znanec? Gre na kolodvor. Išče po trgu, ali ni morda kdo izgubil deset vinarjev? Gleda na kolodvoru po tleh. Tam bi stopil k temu ali onemu in mu dejal, pa mu omeni samo o vremenu, potem o letini in nazadnje napelje morda pogovor na denarne stvari ... Nič! Ljudje imajo lastnih misli polno glavo. — Pretakne vse žepe, ali ni morda kje pozabil desetice, ali se mu ni kam zateknila? Ni je! Če bi rekel pri blagajnici? Ne, pri blagajnici ni nič. Tako odide vlak, a njega oblije mrzel pot po hrbtu, žalost ... Doma čaka bolnik ..., morda ta čas umrje ... Pa saj gre še večerni vlak in dotedaj ...«

Umolknil je in gledal v tla. Mimo naju so šumele lepe obleke sprehajajočih se žensk in celo ozračje parfuma. Njegov obraz se mi je zdel silno pobit.

»Šel bi zopet po mestu, zopet mislil, zopet nagovarjal ljudi, iskal po tleh, tipal po žepih. Nič! Morda, če bi nagovoril ... Ah, pa ne, ne, ne! Je nekaj takega v človeku, vidite, neki sram, neka negotovost. Prvi trenutek bi to storil najlaže, ko še ne misli toliko, pozneje je kamen. Stopil bi do kakega imenitnega gospoda ... napačno! — do policaja naravnost ... neumnost! Sploh, ničesar ni možno storiti, ko manjka desetih vinarjev; laže bi

bilo, če bi manjkalo sto kron. Če paglavcu manjka deset vinarjev, se ponudi: »Nesem kovčeg?« — ali pa se postavi na glavo v prahu sredi ceste. A tu? Da mora biti človek tako neodločen, tipajoč! Če bi stopil v prodajalnico ... ne, ne bi dali ... K zdravniku bi šel nazaj: »Vidite, gospod, radi desetih vinarjev ...« Ni mogoče! Tako gre po mestu, vsako upanje je zastoj, bolan je od vsega tega, jezen, žalosten. Ali ga ne čakajo doma trenutek za trenutkom, ali ne zavisí morda eno življenje od tega, njegova sreča? Gospod, ta situacija! Radi borih desetih vinarjev! Znorel bi zaradi njih, zakaj noč je že, vlak bo kmalu odpeljal in ta človek je tu: kje bo spal, večerjal in kam jutri? Ali ne bi skočil lahko v vodo, si pogнал kroglo v glavo, se ulegel na tir ... ali vzel kamen in udaril najbližjega po glavi ter vzel iz mošnje cekinov in kronic samo tistih borih deset vinarjev, zbog katerih je izvršil uboj? ... Deset vinarjev! Ali ni to žalostno? Ali ste se vživeli v situacijo, gospod? ...«

Konec je bil izgovorjen naglo, z namrščenimi obrvmi, z neko grenkostjo in šele ta trenutek sem obrnil vso pozornost nanj. Gledal me je proseče ... Zakaj?

»Dà,« sem dejal, nekako v zadregi, a nisem vedel vzroka. »Dà, to bi bilo žalostno, obupno. Moram k večerji. Lahko noč!«

Ni segel v ponujano roko. Bil je v čudni zadregi, proseč pogled se je poglobil, obraz je dobil drugačne poteze in glas je bil očitajoč, tožeč:

»Gospod, niste me razumeli ...«

Pogledal sem za hip, zardel in se udaril po čelu. Z nervozno naglico in sam osramočen sem mu ponudil deset vinarjev: »Oprostite ...!«

»Štiri vinarje samo, gospod.«

»Vzemite!«

»Štiri vinarje samo!«

Dal sem mu štiri vinarje, ki jih je prejel z grenkim nasmehom na inteligentnem obrazu in z lahkim poklonom. Videl sem, kako globoko je bil ponižan, žalosten, osramočen. Izginil je z naglo hojo med ljudmi ... na kolodvor.

»Moj Bog, štirje vinarji!«

KLIC ŽENE.

V leseni baraki so ležali, trdni od dolgega marša po blatni cesti in od meglenega dneva, visečega kot svinčena utež. Razmetani po slamni na tleh, ogrnjeni s pisanimi plahtami, pod vzglavjem obleko, so spali trudno, glasno spanje. Iz temè se je čulo podrgavanje sape in tu pa tam glas, kot bi si kdo odkašljeval, znamenje, da ne spi. Po stenah torbe, obleka, puške, to in ono. Skozi okna

ni prihajalo od oblačne noči toliko svetlobe, da bi človek razločil novc na dlani. Ob deske in ob šipe so bile kaplje. Z bližnje železnične postaje so se slišali signali in tupatam hropenje vlaka, drugega pa nič ko šumenje reke, oddaljene par korakov. Šumenje reke pa neprestano...

»Kaj neki le šumi tako venomer in neskončno? Vsake stvari je enkrat konec; še ura se izteče in nit se razvije — reke in njenega šumenja pa ni konca...«

Že zdavnaj se je bil sklonil na postelji ter se vsedel. Pomaknil se je nalahno v kot in poslušal, če vsi spijo. Poslušal je šumenje reke, ki ga je tiščalo na prsi — nova bolelost s svojo neskončnostjo. Kolena je privil pod brado. Na prsih je tiščal troje pisem in nekaj mrzlega, ledenega.

»Kaj šumi tako neprestano?«...

Skozi šumenje reke je mogel razločiti, da vsi trdno spijo. Zganil se je in podrsal po vlažni steni z užigalico. Četrta se mu je užgala — prižgal je svečo in gledal v plamenček. Kot svetlo oko, ta plamenček, kot ljubezen! Ta naj bi gorel neprestano, ne pa šumela reka!

Bledi obraz, s črnimi brki in zamišljenimi, temnimi očmi, z ustnicami, zarezanimi v žalost, se je ozrl po baraki. Vse križem sama izmučena telesa. Pogrnjeni so eni čez glavo, drugim se vidijo visoka, trda čela, tretjim brki in grenke poteze krog usten. Eni so polni blaženosti — sanjajo... Nekateri malomarni... Nekdo tam zadaj stiska pest in stoka. Odeje se dvigajo pod globoko sapo.

Tresel se je po vsem životu. Ne vsled mraza, saj je čutil vročino. Celo lasje so se svetili. Na roki so se mu poznale žile, burno delujoče.

Iz nedrija je vzel pisma in se sključil globoko v dve gubi. Gledal jih je strmo: tri pisma, napisana z vijoličasto tinto in malimi črkami, v gostih vrsticah, vedno gostejših in z vedno drobnejšo pisavo. Nekatero črke celo okinčane z rožicami in pikami. Gledal jih je, ko da mu ni do vsebine, ampak kakor da je našel na njih obliki to, kar mu ugaja, ko da vidi na teh črkah roko, obraz, srce in dušo osebe, ki je bila pisala...

Tovariš, ki je ležal poleg njega, se je zganil, se obrnil in spal dalje. Sveča, pritrjena na kos zaboja, je plapolala in delala dolg umazan dim in svetlobo, ki je pojemala na stenah in se zlivala v mrak.

Globoko sključen, s čelom, kakor bi ga hotelo razgnati, je bral vsa tri pisma. Bral je tiho, dasi je gibal z ustnicami, da bi dal vsebini poudarka. Tuintam je pri katerem stavku obstal, kot težko obložen voz na klancu. Polglasno je časih poudaril stavek, da se je ustrašil samega sebe, pa bral

dalje... Natančno, ko da hoče slednjo besedo pretehtati do dna, premisliti jo in shraniti trajno v srce. Ko se je zganil, se je zganilo tisto v nedriju in ga ranilo s svojo mrzlotu.

Dragi moj!

Vesele pozdrave iz žalostnega srca! Če bi mogla, bi ti zavpila glasneje od viharja in reke in groma: Dragi moj, bodi vesel! — ko vem, da si žalosten kakor jaz. Kje so najine misli? Kje je najina poroka? Vse to, kar je bilo, vse to, kar pride? Jaz nisem tvoja ljubica-golobica, jaz sem tvoja žena! Ali misliš name ta trenutek? Jaz mislim nate skozi luč in temo, skozi kamen in zrak! Jaz te vsak trenutek objemljem: Ali boš dolgo? — Kako dolga mora biti pravzaprav večnost? Vse se enkrat izteče... O, da bi mogla jaz z doma! Visoke gore, široke vode — kje ste? Prosi — in pridi! Čaka te hiša in okna te čakajo in vrt in —

tvoja žena.

Bral je drugo pismo:

Ljubi moj mož!

V zadnjem pismu — hvala zanj! — si bil ti s svojo temno nravjo in svojo dobro dušo. Tvojo sapo sem čutila, ko sem brala pismo in tvoj pogled. Razpela sem roke in objela — nič! Ni te bilo! Moja samota te pozdravlja, moje užaljeno dostojanstvo žene te kliče! Vse je prazno! Ljudje, ki hodijo mimo: prazni, prazni v dno src. Prazno je vejevje in zrak in soba. Vse bobni pod to praznoto, ki straši še v večerni molitvi in v nočnih sanjah. — Na vrtu je vzel nekdo kol, ki je podpiral rožo. Sneg je padel nanjo in se je zlomila. Ali boš hud? — Če zmanjka olja luči, ali ni dobro, da se nalije? Jaz nasproti tebi nisem varčevala s plamenom. Prôsi, naj je skala, naj je vihar, odmev mora dati. Vsaj en dan! Trenutek!

Tvoja Marta.

Ko je bral tretje pismo, se je grabil za prsi in pridušeno stokal:

Dragi Anton!

Vsaka beseda — solza. Trpiš? Še črke so čudno upognjene in temne. V srcu čutiš bolečino in v glavi tesnobo? In moja bolečina in tesnoba, ki jo vem sama? — Ne pusté? Ali si vprašal, če so skala ali vihar? — Dà; naj ti ne pišem več o tem? Ne bom se mučila v lastno muko! Torej, navadne stvari: — Ne veš, Jarko in žena — saj ju poznaš! — sta se hotela ločiti, pa jima oblast ne pusti. Zakaj neki ne? On jih ima petdeset, ona pa nad štirideset. Ali zato,

ker se ne ljubita? Ker sta stara? Ker hočeta prostovoljno? Ločitev je dovoljena samo s silo, mladim ljudem, ljubečim srcem? Vse: vprašaj, vprašaj... Jaz sem ženska in teža ne razumem. Ali razumeš ti? Kje je sila zakramenta? Ali nimam pravice, da te pokličem iz dalje, jaz, tvoja žena, nerazdružna, in da prebiješ ti do mene jeklene gore? Kaj je uboj, rop imetja, opustošenje zemlje proti temu razdrtju... Jaz imam pravico!! Zaukažem ti: pridi! Pridi! — da te vidim še enkrat in da moje materinstvo ukleše obraz tretjega. Sicer bo groza krivice njegovo obličje! To pismo je zadnje! Čakajo te utripi mojega materinstva, čakam te jaz, od Boga postavljena —

nerazdružna.

Vsa tri pisma je poljubil in potem jih zmečkal in stisnil v pest, krčevito, pridrževaje sapo, ko da bi hotel iztisniti v kapljicah vso bolešno vsebino in namočiti svoje prsi v pekočino — ko da bi hotel udušiti tisto, kar se ne da udušiti, ki je tako neizmerno kot reka tam zunaj, ki neprestano drvi naprej, naprej... Vsaj ta da bi prenehala!...

Izpustil je pisma na tla, pa jih zopet z naglo kretnjo pobral, ko bi se bal, da so žerjavica in se užge slama. Držal jih je par trenutkov v roki in ni vedel, kam z njimi. Podržal jih je nad plamenom sveče. Zubelj jim je obliznil robove in utisnil črno, smrdeče znamenje... Umaknil je hitro papir, ugasil tlenje... Potem je pritisnil pisma na obraz in jokal s tistim jokom, ki stiska v prsih in nima solz in ne glasu — le rahlo ječanje, kakor umiranje.

To — par minut. Potem je zmašil pisma za srajco, zvil se v kot in jokal kakor prej...

»Kaj je?«

Sosed se je zbudil. Njegov porasli obraz je mežikal v blede svetlobi in iz oči je gledala duša, ki z malomarno kljubovalnostjo vse premaža, z enim udarcem, dobrim ali zlim...

»Kaj je?«

Anton je pogledal in se je ustrašil. Nehal je stokati in ni umaknil pogleda od poraslega obraza, kot bi mu s tem hotel očitati, zakaj ga moti.

»Ti si čuden! Kaj ti pomaga! Mar je nam drugače ko tebi? Tudi mi nismo tu doma! Z žalostjo si ne pomagaš. Jaz si ne bom ne z žalostjo, a z begom še manj! Ali misliš na beg?«

Anton ga je gledal še bolj nepremično ko prej. Rad bi bil spoznal, če se mu tovariš roga. Mežikal je in govoril polglasno, pritajeno.

»Na beg misliti je neumno! — Ti ne dajo dopusta?«

»Ne!« je rekel zamolklo Anton in se zgrabil za srajco: Papir je zašumel, nekaj ledenega ga je speklo.

»Ne? Vidiš, vedel sem. Ne zamerim ti, da si prosil. To ti zamerim, da nisi vedel, da imajo oni s seboj dom in ljubezen in službo in skrb. Ti imaš pa vse drugje. Oni ne vedo zate; to ni njih dolžnost: imajo dovolj drugih, bolj plemenitih dolžnosti. Tvoja dolžnost je, da ti veš zanje in jih ne nadleguješ. Sploh pa: ali ni mnogo bolje, da vojak misli na menažo ko na dom? Če je menaža dobra, sem vselej vesel, in kaj me briga dom!! Ko menaže zmanjka, mi je pa vseeno, četudi pride konec!«

Sosed je utihnil. Anton je tudi molčal. Nekdo je zaklel v sanjah, drugi se je prevalil stokajoč na drugo stran. Reka je šumela, šumela... Zdelo se je, da ob stene, na okno pluskajo valovi.

»Kaj te tako muči, da vidoma hujšaš? Imaš hišo? Ženo? Tudi jaz imam hišo, in ženo tudi...«

Anton je bil navidez nevoljen. Rad bi sam vedel za vse, sam nosil...

»Če imaš hišo: poslopje in zemlja te bo čakala. Služba tudi. In žena? Ali je mlada? Če je mlada in gosposka, je sitno. Jaz imam postarno, zastavno, ki me je imela rada in me zmerjala. Kaj pravi? Čaka me in dela za žive in mrtve. Če bi hodil dvajset let, bi me čakala in delala, in ko bi se vrnil, bi me sprejela, kakor da sem hodil dva dni: le ozmerjala bi me ne. Vidiš, to je žena! Če me ne bo nazaj, se bo omožila, če bo hotela. Zemlja bo ostala. Nič me ne skrbi! Če mi bo hudo, si bom sam pomagal, da postane žena vdova...«

Čudno se je posmejal skozi oči, ko je to izrekel. Anton je gledal srepo in začudeno, bolešno. Potegnil je odejo nase in zastokal. Veter je butnil ob steno in deževne kaplje so udarile na šipe, kakor da bi bil kdo zagnal pest peska v okno.

Zdelo se je, da reka šumi v sunkih, v groznih, neprestanih sunkih. Anton se je upogibal pod sunki, kot pod palico.

»Ti imaš gotovo mlado ženo, ki ti piše lepa pisma. Navadi jo, naj ti piše o polju, koliko piščancev ima koklja, če se teliček dobro redi in ne o srcu. Ti ne boš rabil srca! In če ga nosiš s seboj, ti bo počilo, preden prideš do konca svoje poti. Kdaj smo že drugi pometali svoja srca proč! Eni so deli na tisto prazno mesto krompir, drugi kamen. — Ali je tvoja žena mlada?«

Anton je gledal v zarasli obraz, kot bi gledal v praznino, in se tresel. Zastokal je znova, kot pod težo.

»Gotovo je mlada in lepa. A? In rada se imata? Sami srčki in rožice? Ona te ne bo čakala! Ubije se iz same ljubezni! Uničiš se tudi

ti... A? Ali pa bo izhiral in umrla za jetiko. Morda pa te popolnoma pozabi...»

Še bolj drobno je mežikal in se še bolj nesramno smehljajal z ostrozarezanim smehom krog usten, ki je bodel, kot z ostro pilo. Anton se je sklonil pod odejo, kot bi hotel zakriti tresljaje telesa, in glas mu je žalostno zvenel.

»Bodi tiho!... Prosim te!... Saj ne veš...«

»Kaj ne vem! Vem in vidim, da sem zadel. Še druge poznam, ki jih mori isto, pa sami ne vedo, kaj, če bi jih vprašal; tako vidiš ponoči temno senco, pa ne veš, če je okleščeno drevo, človek ali kažipot. Ti nisi edini! Če končaš, ti bo bolje...«

Anton je gledal pozorneje in tiščal roko na prsi, ko da brani izbruhu svojih misli, da ne bi mogle na dan. Zdelo se mu je, da sosed prav govori... Besede so se mešale med šumenje valov in pijanile ko vino.

»Lahko se zgodi, da te žena tudi popolnoma pozabi. Zakaj ne? Smejala se bo za drugimi iz obupa. Ženske imajo to lepo navado. Misliš, da ne vem? Neka blaznost je to. Vse mlade in lepe ženske so blazne. Ko se boš vrnil, te bo gledala: Odkod pa ti?...«

»Tiho! Tiho!... Ne govôri!...« Polglasno, bolešno, odločno je presekajal govor in zasôpel. »Tiho! Ti ne veš in ne moreš vedeti! Vidiš vse, a skozi motno steklo, vse v obrisih. Saj ne vidiš barv, ne vonjaš vonjav, ne čutiš trpke oblike, ki reže v meso; zato govoriš površno, kakor gledaš površno. Tu imam tri pisma, gorka, pekoča... Do srca so mi prižgala, do možganov... Ti ne moreš vedeti! — — —«

Sunkoma, kot je šumela reka, je to pravil. Sosed se je zamislil in pri vsem tem je imel gorko besedo.

»Bolan si! Pojdi k zdravniku! Prôsi za dopust in dobiš ga. Glej. Potem ozdraviš tudi na srcu.«

»Danes sem ga prosil. Ne dá! Rekel je, da sem zdrav — zdrav, kot vi vsi in da me pošljejo na bojišče. Na bojišče, mesto domov. Saj ni, da bi rekel: en teden. Ne! En dan! Pol dne! Par ur! Če je pol ure, bo v tej pol uri pol življenja in drugega pol življenja dam vojni. Saj ni, da bi se bal jame s križem na vrhu... krogle... udarca s puško... kosa železa... Toda posloviti se moram. Še enkrat! Potem, potem mi je vseeno! — Koliko prošenj! — a vsaka odbita. Trikrat sem prosil za dopust. Nič! Bolan. Tudi nič! Navsezadnje, če bi mi ne bilo do tega, da grem domov, bi me to moralo streti. Toliko časa sem gojil željo, jo negoval, zoril, a vsakokrat mi je izpodrsnila v bolečino. Prvikrat me ni bolela tako hudo.

Drugikrat je bila želja bolj vroča in močna, da bi morala biti uslišana. Ne! Tretjikrat! Četrtnokrat! Poleg tega posmeh, trpke besede. Jaz nisem vaju tega! Jaz sem navajen ljubezni! Samo ena prijazna beseda! Samo ena uslišana prošnja! Kaj bi dal zanjo!...«

»Ti si otrok! Mati te je prerada imela!« Postrani je gledal nanj in del roki pod glavo. Ta je bil res otrok. Stiskal se je pod rob odeje in trepetal, majhen, žalosten, obupan ko črna noč...

Potem je bilo za trenutek vse tiho. Globoka, trudna sapa spečih. Šumenje reke, kot bi se zaganjala ob vejevje, viseče nizko nad vodo. Vršelo je... Še pod streho nizke barake se je čulo vršenje... Anton je za trenutek poslušal ves plašen in se nehal tresti.

»Ah! Tako čudno mi je!... Jaz vem, da tega ti ne moreš čutiti, kakor čutim jaz! Vsak korak, vsaka kretnja hoče tja, kamor srce. Vse od prvega dne se vrši proti volji mene samega. Kot bi kdo spuščal kamenčke v moje prsi; kamenček za kamenčkom... Nekdo me je oni dan neduhovito označil za puntarja. Puntar mora biti krvoločnejši kot vojak, jaz pa najbojazljivejšega dejanja nisem sposoben. Če prosim, prosim trepetaje in že naprej vidim: ne bom uslišan! Bolan, nimam poguma, da bi se naredil bolnega in se morda hlinil ko nekateri drugi. Zrel sem za kroglo... Poleg tega ta pisma... ta tri pisma... goreča!... Samo pol dne!...«

Zastokal je zopet in varno zasopel, kot bi ga zbadalo v prsih. »Ali je daleč tisti kraj? Ali je bolj neizmeren, še bolj bolesten ko ta reka, ki je ni konca?...«

»Če je daleč tisti kraj, vprašaj?« Sosed je mežikal in pol smehljaje, pol pomilovaje zrl na tovariša, sključenega poleg njega. »Otrok! Daleč ali nedaleč! Smrti ne uideš! Pa kaj se tega bojiš? Vrzi pisma v stran! — — Neumno je! Saj ti niso za to! — — — Glej tistega tam-le, z velikimi brki, ki spi z odprtimi usti. Ta je bil že tam! Ubijal je sebi v veselje. Še hlače ima krvave, pa ne od lastne krvi. Ali spi kaj manj brezskrbno? Ali ima težko vest? Tudi jaz jih moram nekaj, preden izdahnem sam! Ljudje imajo v sebi željo po krvi, ki spi, potuhnjena, skrita. O, tudi izobraženi, učeni ljudje! — V vojni plane na dan in se napije... Parkrat se zasadi bajonet, zažgrga kri...«

»Tiho!... Prosim te! Ti mučiš!... mučiš!...« Tiščal je roki na ušesa in se sklonil. Še mižal je. Besedam in šumenju reke ni zatisnil ušes... Nekateri stvari so vseprodirne in vsepričujoče.

»Kaj! Si ti boljši? Človek ima mržnjo do tega, do onega, do lastnega očeta magari. To mržnjo

človeka proti človeku opere kri... Potem je človek kot očiščen... Nikar ne taji, da nisi bestija! Samo bestija s predsodki. Strahopetna... Ko boš videl bajonet pred seboj, čutil pritisk od zadaj — a? — — Ne? Ne? Če imaš izbirati med dvema smrtima, ali ni bolje, da izbereš junaško mesto pasje? A?»

Skoraj izzivalno se je režal in nesramno. Postal je glasen. Smehljaj se je skozi obrvi in gledal na venomer vročega tovariša, s kratkimi, mrzličnimi gestami, ki so se odzivale notranjosti.

»Saj ni treba, da delaš ravno iz veselja. Človek je lahko omamljen. Na koncu ne ve, kako da je bajonet krvav...«

»Ah! Ah! Pusti!« Mahnil je z rokama, kot bi hotel nekaj odgnati od sebe, kar se ne da odgnati, in pri tem je zakričal: »Ah! Ah! Pusti!...« Potem se je stisnil še globokeje pod plahto.

Po baraki se je zganilo.

»Kaj je?« Oglasil se je nekdo iz kota.

Brkasti vojak se je dvignil: »Ali ne bo miru?«

»Kaj vpije?«

»Sem mislil, da gori, pa je luč!«

»A?« je zamrmral vojak, ki se še ni zdrnil in ni vedel, za kaj gre.

»Nič! Nič! — Zakaj si tako kričal?« Sosed je bil hud.

Anton je tiho sopol in slišal vse nerazločno.

»Luč ugasnite!« — »Mir!«

»A?« se je zopet oglasil iz polspanja vojak, ki ni vedel, za kaj gre.

Anton se je plaho dvignil izpod odeje in upihnil svečo: rdeči stenj je še par trenutkov zažarel. Obsedel je v kotu in ni šel več pod plahto. Poslušal je šumenje vode...

Nekdo je zamrmral v polspanju, par stoka-jočih dihov, šum slame in zopet vse tiho, razen sopenja...

Sosed se je parkrat obrnil, odkašljaj, kot bi hotel nekaj reči, in potem molčal.

»Zakaj le šumi reka tako neprestano?« Zamolklo šumenje v sunkih je bilo skozi stene. Tolklo je na ušesa, možgane. Prešlo v žile in v prsi. Skozi celo telo mu je plala reka s svojo neskončnostjo in brezobzirno silo in mrzloto. »Da bi razumel njen jezik!« Grmadila je kamenčke in skale. Ni mogla pogasiti tistega žara v očeh, v zavesti, v srcu in v nedriju. Še bolj je žarelo. Ko se je zgrabil za prsi, je zašumel papir in se zganilo tisto mrzlo, kot kača.

Vse je spalo, utrujeno... Še tisti s krvavimi hlačami... Ta gotovo nima žene! — Pa... kaj jim je smrt! Brez vsake želje in ljubezni! Še z naslodo umirajo! — — O, žena!...«

Zgrabil je za srajco... Zlomilo ga je na kup. Jokal je brez solz, tiho, da bi ga nihče ne slišal... »Še reka sme šumeti!« — Stokal je kot človek, ki umira, ki se je že odločil... a ne more s sveta.. teže in teže, globokeje, bolj žalostno, zlomljeno —

Dvignil se je hipoma in obul čevlje. V spodnji obleki se je pritipal do izhoda. Ko je stopil na plano, ga je objel dež in šumenje reke... Bežal je od nje, v noč... Držal je z roko za srajco tisto mrzlo, ko gad gladko pisanje...

Našli so ga v gozdiču nad cesto. Nerodni cerkovnik mu je celo enkrat zvonil. Vojaki so ga pokopali v bližini. Grob so zabrisali s prstjo in rušami in listjem.

BEGUNEC.

»No, no, no,« je miril debel glas okroglega gospoda, ki se je trudil, da bi se udomačil v tesnem kotu, ki je bil zanj navsezadnje le pretesen, preskromen, pretuj, sploh z vsemi tistimi pogreški, ki človeka bolijo, kadar se mora zadovoljiti s čim po sili... »No, no, no.«

Sredi prostora je stal starec, brez las in zob, meglenih oči, upognjen; hotel je nekaj dopovedati s suhima rokama in sploh z vsem telesom, z zadnjim izrazom obraza, kot bi vedel, da je njegov jezik nezmožen, nejasen in lajajoč.

»Kakšna hiša je to? Kje je ,zajec', da si sezujem čevlje? Kje je ,zajec'? Saj še klopi ni in ,zajec' bi moral biti pod klopjo...«

»No, no, no,« je momljalo iz kota.

»Saj Vam sezujem čevlje jaz,« se je ponudila ženska.

»Ti? Ali ,zajec' bi moral vendarle biti... Saj ni treba sezuvati, ampak ,zajec' bi moral vendarle biti... Na stranišču se dila ziblje pod nogami... dila...«

»No, no, no,«

»Kje pa je žebelj, da nanj obesim palico? Kje je žebelj za vrati? Za vrati bi moral biti žebelj.«

»Vaša palica nima kljuka. Tisto s kljuko ste pozabili doma...« se je oglasil nekdo.

»Pozabil? Ali sem imel časa pozabiti? Ampak žebelj bi moral vendarle biti... Žebelj...«

»No, no, no,«

»Žegnana voda... kje pa je žegnana voda? Ali je za vrati? Ali smo Turki? Ali je to hiša? Bog, ali je to hiša?«

Starec se je tresel in njegov glas je bil bolj in bolj žalosten: cel dan je stikal brez miru okrog po prostoru in molčal do tega trenutka.